

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
НАГОРНОЇ ОЛЬГИ БОРИСІВНИ
«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
ДІТЕЙ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і
спорту за спеціальністю 24.00.03 – фізична реабілітація

Актуальність теми дослідження.

Основним завданням паліативної допомоги є покращення якості життя пацієнтів будь якого віку та членів родин, що здійснюють за ними догляд. Особливою категорією отримувачів послуг паліативної допомоги є дитяче населення. У багатьох дітей з захворюваннями, що обмежують життя або загрожують життю, має місце значне зниження якості життя через ураження опорно-рухового апарату, центральної або периферичної нервової системи, вродженої та спадкової патології, когнітивні розлади, наближення до смерті тощо. Якість життя дитини впливає на всіх членів родини, які за філософією паліативної допомоги, мають також бути бенефіціарами послуг.

Кожна дитина з захворюванням, що обмежує життя або загрожує життю, має розглядатися в контексті організму, що розвивається. Розвиток дітей відбувається за основними доменами: моторний (крупна та дрібна моторика), когнітивний, мова та її розуміння (імпресивна та експресивна мова), соціо-емоційний, навички самообслуговування. Саме задоволення потреб дітей під час їх розвитку та зростання, які порушуються внаслідок захворювань, переслідує ціль підвищення якості життя. Фізична терапія та реабілітація не лише підвищують спроможність дитини до рухів, а й впливають на якість життя через автономію, збереження функції догляду за собою, покращення мобільності, зниження рівня госпіталізації, профілактику ускладнень захворювання. Фізична терапія та реабілітація суттєво впливають на психосоціальну складову дітей та їх близьких людей, збільшуючих ресурсність та надаючи підтримку сім'ї. Великий внесок фізичної терапії та реабілітації для дітей, які потребують паліативної допомоги, є управління тягарем симптомів пацієнтів з невиліковними захворюваннями, тамування болю, зниження втоми, зменшення медикаментозної терапії, зменшення емоційного стресу, тривоги та багато інших позитивних впливових факторів.

Лише нещодавно, у 2023 році, ВООЗ задекларувала політику інтеграції реабілітації в послуги паліативної допомоги: Policybrief on integrating rehabilitation into palliative care services. А результати рандомізованого багатоцентрового дослідження PAL-REHAB, що опубліковані в 2021 році, продемонстрували покращення якості життя дорослих пацієнтів від фізичної реабілітації, якщо реабілітація їм надається щонайменше 12 тижнів.

Втім, детальне визначення потреб дітей з невиліковним захворюванням та її родини не віддзеркалено в цьому документі. Тим більш, в Україні існує певний брак тотожних досліджень. Саме дисертаційна робота Нагорної О.Б. вирішує одну з найвагоміших проблем фізичної реабілітації як науки, а саме, надає

наукове обґрунтування та пропозиції щодо створення цілісної системи фізичної реабілітації дітей, які потребують паліативної допомоги.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження.

Новизна одержаних результатів дослідження не викликає сумніву та представлена доведеними результатами ефективної взаємодії паліативної та реабілітаційної допомоги дітям із захворюваннями, які обмежують життя або загрожують життю, а також підтримку членів родини таких пацієнтів.

Новітнім є науково обґрунтована та розроблена система фізичної реабілітації дітей, які потребують паліативної допомоги, відмінними особливостями якої є вплив на порушення структури і функцій організму, на обмеження активності. Доповнено наукові знання щодо уявлення системи фізичної реабілітації з метою адаптації до потреб дітей з урахуванням диференціації захворювань. Розроблено та запропоновано терапевтичні методи, які сприяють покращенню якості життя, систематизовано фактори дієвості реабілітаційних інтервенцій, залежно від фізичних та психоемоційних потреб дитини. Набули подальшого розвитку конкретизація категорійного профілю дітей та нові підходи паліативної реабілітації, які поєднують традиційні та інноваційні інтервенції у формі танцювально-рухової терапії, арт-терапії, альтернативних засобів комунікації, що враховують індивідуальні потреби дітей з порушеннями моторної, мовленнєвої, комунікативної функції та когнітивними розладами. Визначено вплив реабілітаційних комплексів рухової активності, терапевтичних вправ на покращення якості життя дітей.

Новим є також комплексний підхід до аналізу професійного вигорання членів педіатричної паліативної команди та засобів зниження емоційного навантаження на працівників охорони здоров'я. Доведена необхідність залучення батьків дітей до реабілітаційного процесу з метою забезпечення партнерських взаємодій для довготривалої та безперервної системи реабілітації.

Отримали подальший розвиток результати комплексного аналізу емоційного вигорання та втоми батьків дітей, які потребують паліативної допомоги, шляхи зниження емоційного тиску на родину.

Наукову новизну дисертаційної роботи засвідчено авторськими свідоцтвами.

Наукова обґрунтованість проведених досліджень та рівень виконання поставленого наукового завдання, формулювання висновків і рекомендацій.

Варто відзначити, що Нагорною О.Б. проведено чітко сплановане дослідження, яке включило глибоку аналітику сучасного стану проблеми взаємодії фізичної реабілітації та паліативної допомоги, вивчення основ організації та сучасного стану проблеми фізичної реабілітації та паліативної допомоги в Україні та на регіональному рівні. Дисертанткою проведено аналіз критеріїв паліативної допомоги для дитячого населення, деякі аспекти клінічної характеристики дітей, що увійшли в дослідження, сучасного стану забезпечення пацієнтів дитячого віку послугами та обґрунтування системи надання послуг

фізичної реабілітації. Аналітичний метод дозволив обґрунтувати теоретичні та практичні засади системного підходу до фізичної реабілітації у дітей, що потребують паліативної допомоги, а аналіз та синтез— підходи на рівні індивідуума, на рівні окремої соціальної групи (батьки та надавачі послуг).

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри здоров'я людини і фізичної реабілітації Національного університету водного господарства та природокористування на 2017–2021 рр. за темою «Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні технології відновлення та підтримки здоров'я людини» (номер державної реєстрації 0117U007676); плану науково-дослідної роботи кафедри фізичної терапії, ерготерапії Національного університету водного господарства та природокористування на 2022-2026 рр. за темою «Організаційні та методичні особливості фізичної терапії, ерготерапії осіб різних нозологічних, професійних та вікових груп» (номер державної реєстрації 0122U200755).

Результати наукових досліджень одержані на достатньому матеріалі: окрім епідеміологічного аналізу популяції із залученням статистичної звітності на регіональному рівні до аналізу увійшло дані 47 дітей та 47 батьків, 12 надавачів послуг.

Рукопис дисертації викладено українською мовою на 487 сторінках машинописного тексту. Дисертація складається із анотації, зі вступу, шести розділів власних досліджень, висновків, списку використаних джерел (316 найменувань), додатків. Рукопис містить 135 таблиць та 40 рисунків; 19 таблиць винесені в додатки.

Мета дослідження чітко відокремлює науково-практичну проблему.

Для досягнення поставленої мети сформульовані задачі дослідження, визначено об'єкт та предмет наукового дослідження.

Специфічні методи дослідження проведено на репрезентативних виборчих сукупностях, а розподілення на групи достатні для одержання результатів, оскільки автором використані сучасні методи статистичної обробки матеріалу.

Застосовані методи наукового аналізу дозволили сформулювати логічні висновки та описати практичну значущість роботи. Висновки, сформовані в контексті дисертаційної роботи, продемонстрували свою об'єктивність та новизну, що засвідчує їх актуальність та наукову достовірність. Тому, наукові положення дослідження можна вважати добре підтвердженими та вірогідними. Завдяки правильно обраному методологічному підходу, дослідження інтегрує теоретичні та практичні аспекти, що дозволяє здійснити всебічний аналіз і вивчення досліджуваної проблематики.

Слід підкреслити, що дисертаційна робота відкриває подальші напрями наукових досліджень не лише в царині фізичної реабілітації, а й в царині педіатричної паліативної допомоги, а саме, поглиблене вивчення синдрому вигорання у батьків та фахівців під час надання послуг он-лайн та під час воєнного стану: роль фізичного терапевта упродовж всієї траєкторії хвороби дітей, створення системи послуг «наприкінці життя» з залученням фізичного терапевта та реабілітолога.

Акцентую, що дисертаційна робота має дуже важливе соціальне та економічне значення.

Зазначаю, що в дисертаційній роботі дотримано всі **етичні принципи** медичного дослідження, про що свідчить рішення комісії з біоетики Національного університету фізичного виховання і спорту України (протокол № 2 від 18 січня 2019 р).

Результати наукових досліджень, за якими Нагорна О.Б. захистила кандидатську дисертацію за темою «Ефективність фізичної реабілітації дітей раннього віку з синдромом розладів рухових функцій» у 2011 році, не виносяться на захист докторської дисертації, яка опонується.

Науковий рівень і його повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертаційної роботи.

За темою дисертаційної роботи опубліковано 40 наукових праць: 15 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, з них 5 статей у виданнях проіндексованих в базі даних Scopus; 2 статті в періодичних наукових виданнях Європейських країн, проіндексованих в базі даних Scopus (Q 2); 1 стаття у періодичному науковому виданні України проіндексованому в базі даних Scopus (Q 4); 5 статей у періодичних наукових виданнях Польщі, з них 1 стаття у виданні проіндексованому в базі даних Web of Science; 8 публікацій мають апробаційний характер; 9 публікацій додатково відображають наукові результати дисертації.

Публікації повністю підтверджують повноту викладу результатів дослідження. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, дисертанту належить фактичний матеріал і основний творчий доробок із зазначенням особистого внеску.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

У дисертаційній роботі здобувача наукового ступеня доктора наук Нагорної О.Б. відсутні порушення академічної доброчесності, що доведено якісними публікаціями результатів дослідження та результатами перевірки дисертаційної роботи за допомогою системи Strike Plagiarism Національного університету фізичного виховання і спорту України фармацевтичного університету, де визначено 78,2 % оригінальності тексту дисертаційної роботи.

Оцінювання змісту дисертації, її завдання в цілому і основних положень дисертації.

Дисертація оформлена відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 21.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації». Робота містить багато інформації у вигляді таблиць та рисунків, інформацію в додатках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, вказано зв'язок роботи з науковими темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, описано методологію та методи дослідження, наукову новизну одержаних результатів, представлено практичну значущість

роботи, апробацію результатів дослідження, публікації за темою роботи, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ дисертаційної роботи «Аналіз сучасних підходів, критеріїв та принципів педіатричної паліативної допомоги» подано в ракурсі аналізу стану педіатричної паліативної допомоги у світі з урахуванням моделей педіатричної паліативної допомоги в різних країнах, розвитку її в Україні. Огляд літератури базується на сучасних джерелах, аналітичних висновках та заключеннях авторки. Наведено захворювання у дітей, які надають визначення таких, які мають отримувати паліативну допомогу та аналіз потреб в педіатричній паліативній допомозі. Авторка провела огляд потреб в педіатричній паліативній допомозі та аналіз проблем та перспективи розвитку паліативної педіатричної допомоги на Рівненщині з особливостями інтеграції дітей у освітній простір.

В другому розділі рукопису «Методи і організація дослідження» представлено методологію та всі задіяні інструменти для вирішення завдань дослідження. Вражає велика кількість інструментів, застосованих в дослідженні. Статистичні методи обробки матеріалу обрано з урахуванням розподілу Гауса виборчих сукупностей груп спостереження. Дизайн дослідження представлено структуровано. Методологія та організація дослідження цілком сприяє зробити висновки. Дослідження складалося з чотирьох етапів, які дають уявлення про структуру та часове виконання дослідження.

Третій розділ дисертаційної роботи «Реабілітаційне оцінювання патологічного стану педіатричних пацієнтів як підґрунтя для формування системи фізичної реабілітації» описує стан рухової, зорово-моторної, когнітивної спроможності дітей, які потребують паліативної допомоги, та їх основних доменів розвитку. Сильною стороною цієї роботи вважаю те, що авторка довела, що оцінювання болю у дітей, які потребують паліативну допомогу, можуть виконувати всі члени мультидисциплінарної команди, а не лише медичні працівники. І саме використання валідної шкали для дітей з моторними та когнітивними порушеннями rFLACC може бути інструментом для об'єктивного оцінювання болю, а завдяки інтервенціям фізичної терапії, моніторинговим критерієм ефективності тамування болю.

Четвертий розділ манускрипту «Система фізичної реабілітації дітей, які потребують паліативної допомоги» надає результати дослідження системи фізичної реабілітації дітей залежно від ураження верхнього та нижнього мотонейрону. Обслуговує на підтримку точка зору дисертанта стосовно реабілітаційних утручань на рівні паліативної допомоги вдома. Даний розділ також включає партнерську співпрацю з батьками, профілактика та терапію професійного вигорання фахівців педіатричної паліативної допомоги.

Імпонує підхід дисертанта стосовно надання послуг фізичної реабілітації дітей он-лайн, що наведено в четвертому розділі. Не лише пандемія Sars-Cov-2 та воєнний час диктують необхідність надання таких послуг. По-перше, це покращує обізнаність та залучення батьків до покращення якості життя всіх членів родини, по-друге, це дає доступність маломобільним тяжким дітям до послуг, коли батьки не мають можливості щоденного транспортування дитини до реабілітаційних центрів.

У п'ятому розділі рукопису «Результати ефективності розробленої системи фізичної реабілітації дітей, які потребують паліативної допомоги» проведено

аналіз моніторингу за дітьми на початку втручань фізичної реабілітації та під динамічного спостереження з застосуванням всіх інструментів дослідження для визначення

Шостий розділ дисертаційної роботи присвячений аналізу та узагальненню результатів дослідження.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Результати дослідження можуть слугувати базою для розробки нових клінічних протоколів, настанов, алгоритмів щодо лікувальної тактики та реабілітації дітям, що потребують паліативної допомоги та створення системи фізичної реабілітації на рівні громад, регіонів та на національному рівні.

Зауваження та дискусійні питання щодо змісту та оформлення дисертації.

Позитивно оцінюючи представлену дисертацію зазначаємо що вона не позбавлена деяких непринципових недоліків, які не знижують цінності та актуальності роботи, зроблених висновків:

1. В Розділі 1 більше представлена структура інвалідності серед дитячого населення, ніж структура захворювань у дітей, які потребують паліативної допомоги.

2. В Розділі 3 вважаю що підрозділи «Оцінка благополуччя батьків паліативних педіатричних пацієнтів» та «Оцінювання професійного вигорання фахівців педіатричної паліативної допомоги» не відповідають назві Розділу, втім вони є надважливими, бо представлено уперше на науковому рівні модель взаємодії «дитина з невиліковним захворюванням» - «батьки» - «фахівці паліативної допомоги».

3. В Розділі 5 таблиці 5.1.13 та 5.2.2. містять водночас дані середніх значень з похибкою та медіанних значень з 25-м та 75-м квартилями, хоча залежно від гаусовського розподілу можна б було обрати один статистичний аналіз.

У межах наукової дискусії хотілося б почути відповіді на такі запитання:

1. На моделі Рівненської області надайте дані, скільки дітей з інвалідністю потребують паліативної допомоги та скільки дітей, які потребують паліативної допомоги, мають інвалідність?

2. Передбачте Ваші дії, як фахівця з фізичної реабілітації та члена міждисциплінарної команди, яка надає паліативну допомогу дитині саме наприкінці життя.

3. Обґрунтуйте, чому саме Ви обрали шкалу болю rFLACC для використання при наданні послуг фізичної реабілітації дітям, які потребують паліативної допомоги, та в чому полягає її унікальність?

4. Яку роль психологу Ви відводите у реабілітаційній комплексній програмі при створенні системи надання послуг дітям, які потребують паліативної допомоги? Які на Вашу думку рекомендації стосовно зворотного зв'язку або обміну інформацією під час роботи практичного психолога та фахівця фізичної реабілітації в подоланні стресу і емоційного вигорання членів родини пацієнта?

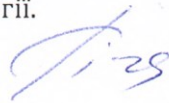
Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

5. Дисертаційна робота є самостійною закінченою роботою, в якій одержано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують науково-практичну проблему фізичної реабілітації, а саме, обґрунтування та розробка системи фізичної реабілітації дітей, які потребують паліативної допомоги. Дослідження можна кваліфікувати як оригінальне, потрібне науковій та практичній охороні здоров'я, фізичному вихованню та спорту, відповідає етичним вимогам та принципам академічної доброчесності. Усе вищевикладене дає підставу вважати, що представлена дисертаційна робота цілком відповідає вимогам до докторських дисертацій – пп. 7 і 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197 (зі змінами), а її авторка,

Ольга Борисівна Нагорна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.0 0.0 3 — фізична реабілітація.

Офіційний опонент:

доктор медичних наук, професор,
професор кафедри педіатрії №1 та неонатології.
Харківський національний медичний
університет МОЗ України

ОЛЕНА РІГА

